

Diana S v o b o d o v á (Ostrava)

TITULY ZAHRANIČNÍCH FILMŮ V ČESKÉM JAZYKOVÉM PROSTŘEDÍ

TITLES OF FOREIGN FILMS IN THE CZECH LANGUAGE ENVIRONMENT

The aim of this paper is to outline the types of titles of foreign films and series. The author gives their basic division to titles adopted in their original forms, translated, and completely different from the originals, i.e. substituted by different names. Attention is paid to the specifics of individual approaches that consist mainly in application of functional equivalence, formal transformation, variable changes of structure of the original titles (enlargement, explication, reduction, etc.), lexical substitution, semantic modification, and analogy. In the case of the Czech titles the occurrence of selected types of language means, e.g. colloquial or expressive elements is mentioned.

Key words

title; name; film; series; translation; equivalence; transformation

Klíčová slova

titul; název; film; seriál; překlad; ekvivalence; transformace

Titul (název) je jednou z klíčových složek každého filmu nebo seriálu. Podle Mareše (1982, s. 128–129) představuje miniaturní model textu (v širokém smyslu) a dává určitou instrukci pro jeho chápání; ve vztahu k účastníkům komunikace (adresátům) pak slouží k identifikaci textu a je pro něj svým způsobem reklamou. I Popovič (1975, s. 231) připisuje titulu ve vztahu k textu modelující pozici.

Podle Fišera představuje titul maják, který upozorňuje a přitahuje pozornost (2009, s. 124), prvořadá je u něj funkce poutače. U názvů zahraničních filmů a seriálů se do jisté míry jedná o interkulturní komunikaci, v cílovém jazyce by měl titul plnit stejné funkce jako v jazyce originálu, být pragmaticky a sémanticky adekvátní, výrazný a snadno zapamatovatelný. Jeho funkčnost a (komerční) úspěšnost tedy spočívá v tom, zda a nakolik osloví potenciální divácké publikum.

Z hlediska onomastického patří názvy filmů a seriálů mezi ideonyma, tedy jména výsledků umělecké činnosti (Knappová, 2017). Problematika jejich překladů ovšem úzce souvisí s translatoologií a pro překlady, resp. převody do jinojazyčného prostředí platí obdobná pravidla jako pro tituly knižní, vycházíme tedy zejména z prací J. Levého, M. Hrdličky, Z. Fišera, P. Mareše, T. Hrehovčíka a P. Newmarka.

Pro překlad cizojazyčných titulů se používají různé strategie a postupy, tituly v tomto smyslu vykazují všechny vlastnosti jako jiné texty a při jejich překládání se jedná o podobný proces (Fišer, 2009, s. 156–157). Dle funkčně-pragmatické teorie je dominantou každého překladu účel, jehož má být v cílovém jazyce dosaženo (Hrehovčík, 2006, s. 104). Pro překlady filmových titulů tedy platí, že by

měly vycházet vstříc divákům, optimální by mělo být sladění zřetele k originálu a k divákovi; mistrovství překladatele pak spočívá v umění najít vhodný kompromis (Hrdlička, 2003, s. 12).

Z hlediska informační nasycenosti rozlišuje Levý (2012, s. 140–141), podobně jako Newmark (1988, s. 57) dva typy titulů (byť knižních, viz výše): popisné (čistě sdělovací, uvádějící přímo téma, např. jméno hlavního hrdiny) a symbolizující (zkratkové, jež jsou obraznou transpozicí tématu).

U cizojazyčných filmů a seriálů je třeba počítat s tím, že diváci v cílovém jazykovém prostředí mohou mít jiné znalosti a zkušenosti. Součástí překladů titulů by tedy mělo být pochopení předlohy, interpretace a přestylizování (Levý, 2012, s. 50–64). V tomto ohledu se v češtině setkáváme s různými přístupy týkajícími se volby jazyka a úprav názvů, v nichž se do značné míry projevuje určitá kreativita, např. ve snaze „dovysvětlit“ či „vylepšit“ původní titul, učinit jej atraktivnějším, aby lépe zapůsobil na cílové publikum (ať už obecně, nebo s ohledem na jeho specifika, např. zájmové nebo věkové vymezení), v potaz je možno brát kulturní vyspělost, informovanost diváků apod. Tento tvořivý přístup často spočívá v interpretaci původního názvu ve smyslu jeho aktualizace nebo individualizace.

Jak již bylo naznačeno, filmy a seriály jsou také obchodním artiklem, proto je snahou domácích distributorů uvádět je pod názvy, které diváky zaujmou. Ovšem je třeba si uvědomit, že o názvech v českém jazykovém prostředí se může rozhodovat v časovém odstupu před vlastním uvedením filmu nebo seriálu za účelem přípravy plakátů, upoutávek apod. a informace nemusejí být založeny na úplném překladu, ale např. jen na stručném popisu.¹

Pokusíme se zde představit, příklady doložit a stručně komentovat (ovšem nikoli hodnotit) některé základní kategorie názvů, jež vycházejí z databáze 960 titulů, s nimiž jsme pracovali. Jedná se výhradně o samotné názvy filmů a seriálů bez rozlišení žánrů nebo cílového publika, z časového hlediska řadíme příklady v určité posloupnosti, ovšem bez výraznějšího rozčlenění, neboť v žádné z námi naznačených kategorií nespatřujeme v rámci posledních 4 desetiletí (příp. i dřívějších období) výraznější rozdíly. Pro ověřování některých názvů a zjišťování případných dalších variant jsme použili server Česko-Slovenská filmová databáze (online).

1. Tituly původní, neupravené

Mnohé zahraniční filmy a seriály jsou distribuovány pod názvy původními, nezměněnými, je u nich tedy uplatněn princip označovaný jako transliterace

¹ To může být také důvodem, proč se v některých případech zahraniční filmy a seriály objevují v českém prostředí pod dvěma či třemi odlišnými názvy, jimiž se liší distribuce do kin, na DVD a Blu-ray (dříve také VHS) nosičích a v televizním vysílání.

(Hrdlička, 2003, s. 140), přejetí (Munday, 2001, s. 56–58) nebo přepis (Newmark, 1988, s. 75–77).

Podle Valčíkové (2017, s. 145) se s nepřeloženými tituly setkáváme např. v případech, kdy převedení do češtiny není možné, překladem by došlo ke ztrátě víceznačnosti nebo by se překlad od originálu lišil jen minimálně; nepřeložení může také přispět ke zvýšení atraktivity titulu. Je ovšem otázka, jak široké cílové publikum takovéto názvy osloví, zejména jedná-li se o názvy symbolizující, např. *Cry-Baby*² (1990), *Twister*³ (1996) nebo *Sucker Punch*⁴ (2011). Snazší může být situace u názvů reprezentovaných rozšířenými internacionalismy typu *Focus* (2015) nebo *Like.Share.Follow* (2017).

Překládány tradičně nebývají názvy představované vlastními jmény typu *Shrek*, *Titanic* apod., případně také názvy písní či jinými ideonymy, např. *Great Balls of Fire!*⁵ (1989) nebo *Nowhere Boy*⁶ (2007), které – pokud mají být vnímány správně, nikoli jako značky – vyžadují u cílového publika značnou míru kulturní kompatibility.

Důvodem pro zachování původního titulu může být také jeho existence i v jiném kontextu – např. *Need for Speed* (2014) je název jak filmu, tak počítačové hry, ovšem pro nezasvěcené diváky může být zavádějící polysémantický charakter výrazu *speed*.⁷ Podobně mnohoznačný je také název filmu pojednávajícího o misionářích *The Mission* (1986), který se v roce 1989 objevil v kinech pod názvem *Mise*,⁸ teprve později v televizi a na DVD nosičích pod náležitým názvem *Misie* (Talacek, 2017, s. 37).

2. Tituly přeložené doslovně

Opačným postupem jsou překlady názvů, u nichž je uplatňován princip akribie (Kufnerová, 2009, s. 42) a jejichž překlad může být jak doslovný, tak idiomatičtější. V případě druhého typu se projevuje snaha vyjádřit význam původního názvu v přirozených formách cílového jazyka, a to v oblasti gramatických konstrukcí i ve výběru lexikálních jednotek. Výsledkem jsou názvy, které nepůsobí jako překlady, ale jako vytvořené v cílovém jazyce (Hrehovčík, 2006, s. 29) a vhodně se

² V názvu je přezdívka hlavního hrdiny, v popisech filmu se objevila česká expresivní podoba *Uřvánek*, ale do názvu se nepromítla.

³ Film o lovcích bouří, není zřetelné, že význam názvu je „tornado“.

⁴ V překladu „Úder pod pás“.

⁵ Název písně Jerryho Lee Lewise (*1935), amerického rock'n'rollového a country zpěváka, skladatele a pianisty.

⁶ Film o dětství Johna Lennona, odkazuje na píseň *Nowhere Man*.

⁷ Výraz může mít souvislost s narkotiky, zatímco u zmíněného filmu i hry jde o rychlost.

⁸ Jistou roli zde ovšem hrály i důvody politické.

u nich uplatňuje dynamická ekvivalence založená na principu stejného komunikačního efektu originálu a překladu (Hrdlička, 2003, s. 19), např. *Srdečné pozdravy z Ruska* (*From Russia with Love*, 1963), *Konec světa* (*End of Days*, 1999), *Smím prosit?* (*Shall We Dance?*, 2004), *Na tuhle nemám* (*She's Out of My League*, 2010), *Na mol* (*Smashed*, 2012) nebo *Ranhojič* (*Physician*, 2013); u posledního zmíněného titulu české kompozitum lépe vystihuje skutečnost, že se děj filmu odehrává ve starověku. Sémanticky jsou v souladu s významy původních názvů i tituly typu *Oko bere* (*21*, 2008) nebo *A dost!* (*Enough said*, 2012).

Některé názvy jsou přeloženy do češtiny doslovně, jedná se tedy o překlad „word for word“ (Munday, 2001, s. 56–58), který se snaží reprodukovat formu a jazykové rysy výchozího jazyka se zachováním syntaktické struktury, slovních druhů a slovosledu (Hrehovčík, 2006, s. 20, 101), pokud to mezijazykový převod umožňuje, např. *Obyčejní lidé* (*Ordinary People*, 1980), *Pošťák vždycky zvoní dvakrát* (*The Postman Always Rings Twice*, 1981), *Řetězová reakce* (*Chain Reaction*, 1996), *Lidé jako my* (*People Like Us*, 2012), *Maigret klade past* (*Maigret Sets a Trap*, 2016) nebo *Muž v oranžové košili* (*Man in an Orange Shirt*, 2017).

Formální ekvivalenci projevující se orientací na výchozí jazyk a co nejpřesnější přetlumočení obsahových a formálních rysů předlohy (Hrdlička, 2003, s. 19), ovšem se systémově podmíněnými změnami např. slovosledu, nacházíme u názvů typu *V tajné službě Jejho Veličenstva* (*On Her Majesty's Secret Service*, 1969), *Past na rodiče* (*The Parent Trap*, 1998), *Zrození planety opic* (*Rise of the Planet of the Apes*, 2011), *Texaský masakr motorovou pilou* (*The Texas Chainsaw Massacre*, 2013) nebo *Vidím jenom tebe* (*All I See Is You*, 2016).

2.1 Doslovné překlady s transformacemi

U některých doslovně přeložených titulů je ve snaze o zachování gramatických a lexikálních norem češtiny realizována změna formy, a to např. připojením přechylovací přípony nebo jiného slovtvorného sufixu k antroponymu v názvu, např. *Dolores Claiborneová* (*Dolores Claiborne*, 1995), *Veronica Marsová* (*Veronica Mars*, 2014) nebo *Válka Roseových⁹* (*War of the Roses*, 1989).

Často se také mění morfologická charakteristika klíčových výrazů, ať už ve smyslu záměn finitních tvarů za infinitní či naopak, nebo transpozice, tj. nahrazení jednoho slovního druhu jiným bez významnější sémantické změny. Může se jednat o transformace slovesných tvarů, např. *Chyťte zloděje* (*To Catch a Thief*, 1955), *Zamilovat se* (*Falling in Love*, 1984), *Zachraňte vojína Ryana* (*Saving Private Ryan*, 1998), *Libat nevěstu zakázáno* (*You May Not Kiss the Bride*, 2011), doplnění

⁹ Při mezijazykovém převodu zde však dochází k lexikálnímu ochuzení, ztrátě historické paralely titulu *War of the Roses* s Vádkami růží v Anglii v 15. století.

určitého slovesného tvaru do titulů typu *Bez dcerky neodejdu* (*Not Without My Daughter*, 1991), *Než jsem tě poznala* (*Me Before You*, 2016), nebo naopak nominalizací původního tvaru verbálního, např. *Noci s nepřítelem* (*Sleeping with the Enemy*, 1991). Původní titul může mít také větný charakter a v češtině je převáděn do kondenzované struktury nominální, např. *Rozbité zrcadlo* (*The Mirror Crack'd*, 1980), *Smlouva s vrahem* (*I Hired a Contract Killer*, 1990) nebo *Moje letní prázdniny* (*How I Spent My Summer Vacation*, 2012).

V některých názvech se cílem transformací jeví být snaha o zachování původního tvaru antroponyma bez vyjádření posesivity genitivní vazbou, např. *Pí a jeho život* (*Life of Pi*, 2012), *Walter Mitty a jeho tajný život* (*The Secret Life of Walter Mitty*, 2012), totéž platí i pro obecná pojmenování osob, např. *Deník princezny* (*The Princess Diaries*, 2001).

Pravidelným jevem je také užití toponym ve formě respektující český úzus, např. *Mystery, Aljaška* (*Mystery, Alaska*, 1999), *Paříži, miluji Tě* (*Paris, je t'aime*, 2006) nebo *Čas v Káhiře* (*Cairo Time*, 2008).

2.2 Problémy doslovného překladu

Někdy se setkáváme s překladem, který je sice věrný, ale protože nebere v úvahu sémantiku ani kontext, postrádá v češtině vypovídací schopnost a vede k významovým omylům nebo úplné ztrátě významu. Jako příklad lze uvést název starší francouzské komedie *Hořčice mi stoupá do nosu* (*La moutarde me monte au nez*, 1974), který má zřejmě i v překladu evokovat ztřeštěnost; původním názvem je ovšem francouzský idiom s významem „mám toho dost“, příp. „začínám vidět rudě“. Podobným v podstatě mechanickým převodem je název *Moje tlustá řecká svatba* (*My Big Fat Greek Wedding*, 2002), který v češtině nevystihuje původní význam svatby luxusní, extravagantní. Potenciální dvojsmysl titulu *American Beauty* (1999), který v originále může odkazovat na fyzickou krásu jedné z hlavních hrdinek, ale především na název odrůdy růže, jež se ve filmu opakovaně objevuje, se v českém překladu *Americká krása* ztrácí a vede k nepřesné interpretaci. Podobně název *Přeber si to* (*Analyze This*, 1999) nevyjadřuje skutečnost, že se jedná o psychoanalýzu; analogicky to platí i pro pokračování s názvem *Přeber si to znovu* (*That Analyze*, 2002).

3. Částečná substituce

Za částečnou substituci, tj. nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, ekvivalentním (Knittlová, 2000, s. 14), lze považovat převody víceslovných názvů, v nichž zůstalo zachováno jedno z klíčových slov, ale zároveň dochází k určitým substitučním změnám, např. pro cílové publikum neznámé proprium je zaměněno za apelativum u názvu *Pravdivý příběh herečky* (*The Brittany Murphy Story*, 2014). Překlad může být také intenzifikující, jak to vidíme např. u názvů *Smyslná*

orchidej (*Wild Orchid*, 1990), kde je český titul výraznější a specifičtější,¹⁰ nebo *Láska nebeská*¹¹ (*Love Actually*, 2013), jehož doslovný překlad by byl „skutečná“. Sémantickou intenzifikaci spatřujeme i u titulů typu *12 let v řetězech* (*12 Years a Slave*,¹² 2013) nebo *Jak přežít single* (*How To Be Single*,¹³ 2016), podbízivost pak v uplatnění negativní expresivity, např. *Santa je úchyl* (*Bad Santa*,¹⁴ 2003), viz také dále 6.2 a 7.2.

4. Rozšíření titulů, explikace

Jak již bylo zmíněno, některé české názvy ty původní rozšiřují, připojují další informace, „dovysvětlovávají“, a to různými způsoby. Pokud kupříkladu originální název představuje jen jméno (antroponymum, toponymum) nebo jiný faktický údaj, titul v češtině explikuje doplňujícím výrazem, o koho nebo o co se jedná, jaké je historické nebo kulturní pozadí, např. *Jack Rozparovač* (*Jack*, 1988), *Brutální Nikita* (*Nikita*, 1990), *Oscar Wilde* (*Wilde*, 1997), *Královna Alžběta: Zlatý věk* (*Elizabeth: The Golden Age*, 2007) nebo *Tannbach – vesnice na dělicí čáře* (*Tannbach*, 2015). Zde předpokládáme ze strany překladatelů určitou kulturologickou kompetenci, resp. odhad, zda cílová skupina diváků bude pojem znát.

Doplnění je však zřejmě na místě, pokud by se původní titul mohl jevit jako zcela neprůhledný, např. *K-9*,¹⁵ v češtině *K-9: Můj přítel se studeným čumákem* (1989). Podobnou „náповědu“ nacházíme i v názvech *Bolt – pes pro každý případ* (*Bolt*, 2008) nebo *Frankenweenie: Domácí mazlíček* (*Frankenweenie*, 2012).

Další typ představují názvy, které různým způsobem napovídají obsah či ladění filmů, např. *Misery nechce zemřít* (*Misery*, 1990), *Skandální odhalení* (*Disclosure*,¹⁶ 1994), *Čtyři pírká – zkouška cti* (*The Four Feathers*,¹⁷ 2002) nebo *Zmije útočí* (*Vipers*,¹⁸ 2008).

Jedním z poměrně rozšířených jevů je kombinace cizojazyčných výrazů s českými. Tituly pak mají hybridní podobu, ovšem obě části pojmenovávají tutéž skutečnost a vznikají tzv. překladové dvojice (translation couplets) – transkripce původního výrazu následovaná jeho překladem (Newmark, 1988, s. 75–77). Dochází

¹⁰ Adjektivum v původním názvu „divoká“ je polysémantické, mj. znamená i „nepěstovaná“.

¹¹ V českém titulu nacházíme aluzi na název písně *Ach, ta láska nebeská* nazpívané E. Pilarovou a W. Matušskou, resp. název alba W. Matušky *Láska nebeská* z r. 1973.

¹² Název je převzat z titulu knižní předlohy S. Nothupa (1853).

¹³ Doslovně přeloženo „Jak být single“.

¹⁴ V překladu „zlý/zlobivý/neposlušný“ apod.

¹⁵ V angličtině se jedná o slovní hříčku, zkratka *K-9* má výslovnost [keɪ naɪn] stejně jako adjektivum *canine*, tj. „psi“.

¹⁶ V originále pouze „Odhalení“.

¹⁷ Překlad je „Čtyři pírká“.

¹⁸ V originále „Zmije“.

tak k redundanci a názvy vyznívají pleonasticky, ovšem z pragmatického hlediska se jedná o určité kompromisní řešení, viz také Talacek (2017, s. 26). Jako příklady lze uvést názvy *Taking Off – Odcházím...* (*Taking Off*, 1971), *Toy Story: Příběh hraček* (*Toy Story*, 1995), *Au Pair aneb Slečna na hlídání* (*Au Pair*, 1999), *Sin City – město hříchu* (*Sin City*, 2005), *Strážci – Watchmen* (*Watchmen*, 2009), *Expendables: Postradatelní* (*The Expendables*, 2010) nebo *Blunt Talk – Plané řeči* (*Blunt Talk*, 2015).

K nechtěnému zdvojení došlo při překladu i u titulu *Kouzelná chůva Nanny McPhee* (*Nanny McPhee*, 2005), neboť anglický výraz *nanny* je apelatívem se stejným významem jako výraz, který mu předchází, tj. „chůva“.

5. Redukce titulů, elipsa

Opakný postup spočívající v komprimaci, resp. redukci nastává u názvů, v jejichž české verzi je část původního titulu vynechána a zůstává zachováno jen jedno z klíčových slov. Mnohdy jím bývá proprium, např. *Grinch (How the Grinch Stole Christmas)*,¹⁹ 2000) nebo *Robinsonovi (Meet the Robinsons)*,²⁰ 2007), může se ovšem jednat i o jiný výraz apelatívního charakteru, např. *Pod povrchem (What Lies Beneath)*,²¹ 2000) nebo *Gejša (Memoirs of a Geisha)*,²² 2005).

K redukci dochází při změně struktury i v případech, kdy je naopak z původního názvu vynecháno proprium, např. *Na Větrné hůrce (Emily Brontë's Wuthering Heights)*, 1992), *Vítej doma (Welcome Home, Roscoe Jenkins)*,²³ 2008), nebo doplňující apelatívu *Naprosto dokonalé (Absolutely Fabulous: The Movie)*,²⁴ 2016).

6. Nahrazení titulů jinými, zcela odlišnými

V českém prostředí se velmi často objevují názvy filmů, jež s původními nekorespondují, jsou zcela odlišné. Jedná se obvykle o výrazně tvůrčí převedení, kdy předloha funguje pouze jako nezávazná inspirace a reprodukční aspekt bývá utlučen (Hrdlička, 2003, s. 10).

Opět můžeme rozlišovat různé typy, optimální však vždy je, když je u titulů českých uplatňována funkční ekvivalence a když i tyto názvy, byť jiným způsobem

¹⁹ V překladu „Jak Grinch ukradl Vánoce“.

²⁰ Bylo by možné přeložit jako „Seznamte se s Robinsonovými“.

²¹ Doslovně přeloženo „Co se skrývá dole/vespod“.

²² V překladu „Memoáry/vzpomínky gejši“.

²³ *Welcome Home* je název několika filmů; český název televizního pořadu *Vítejte doma* byl v originále odlišný – *Extreme Makeover: Home Edition*, 2003.

²⁴ Součástí původního názvu filmu je výraz *The Movie*, protože *Absolutely Fabulous* je také název televizního seriálu (1992–2004), který ovšem v ČR distribuován nebyl.

než originály, vystihují podstatu, charakter a obsah filmových děl. V českém názvu *Jeden hot a druhý čehý* (*La Zizanie*, 1978) je například využit frazém vyjadřující podobný význam jako francouzský výraz v názvu původním.²⁵ Také titul *Exploze* (*Live Wire*, 1992) je vzhledem k pointě filmu výstižný, nicméně původní anglický možná lépe naznačuje podstatu zápletky.²⁶ Odlišný je i název *Strom v srdci* (*The Memory Keeper's Daughter*, 2008), v němž nacházíme obraznost, jež se v originále do jisté míry charakterizujícím hlavní postavy²⁷ neobjevuje. Podobně vnímáme jako obraznější než originál i titul *Laskavý dotek* (*The Client List*,²⁸ 2010), naopak název *Špióni odvedle* (*Keeping up with the Joneses*, 2016) vyznívá obecněji než originál,²⁹ jehož součástí je antroponymum, ovšem více napovídá zápletku filmu.

Mnohé odlišné tituly plní svůj účel a vystihují zdařile, o čem film pojednává, jen jinou formou stylizace – obvykle expresivněji, „chytlavěji“. Jako příklady lze jmenovat *Slečna zamilovaná* (*All About Steve*,³⁰ 2009), *Volte mě!* (*The Campaign*,³¹ 2012), *Newyorská romance* (*Begin Again*,³² 2013) nebo *Pozdravy ze spermabanky* (*Delivery Man*,³³ 2013). Ve srovnání s původními napovídají některé české názvy více zápletku, např. *Křížovatka smrti* (*Rush Hour*,³⁴ 1998) nebo *Apokalypsa v Hollywoodu* (*This Is the End*,³⁵ 2013), jiné charakter titulní postavy, např. *Letuška 1. třídy* (*View from the Top*,³⁶ 2000), *Zbohatlíci* (*Les Tuche*,³⁷ 2011) a další.

6.1 „Nutné“ změny

Potřeba výraznější odlišnosti titulu v češtině bývá často způsobena tím, že originál obsahuje idiomatický obrat, frazém, část říkadla apod., jež bývají nahrazeny obdobnými, ekvivalentními prostředky domácími, např. *Jeden musí z kola ven* (*Tinker Tailor Soldier Spy*, 2011), kde původní název parafrázuje staré anglické říkadlo pro rozpočítávání,³⁸ v českém prostředí se objevuje část říkadla českého;

²⁵ V překladu znamená „roztržku“, „rozbroj“ či „neshody“ (Talacek, 2017, s. 36).

²⁶ *Exploze* nastane poté, co oběť vypije tekutinu, která jí exploduje v břiše; doslovný překlad původního názvu by byl „Živý drát“ (tj. „drát pod proudem“).

²⁷ Jde o lékaře, který 20 let uchovává neblahé tajemství o svém osudovém rozhodnutí, a jeho dceru.

²⁸ Původní název odkazuje k seznamu klientů erotického masážního salonu.

²⁹ Bylo by možné přeložit např. jako „Držíme krok s Jonesovými“ (s využitím idiomu ve významu „snažíme se mít všechno a být jako Jonesovi“).

³⁰ V doslovném překladu „Vše o Stevovi“.

³¹ Doslovně přeloženo „Kampaň“.

³² Lze přeložit jako „Začít znovu“.

³³ V doslovném překladu „Doručovatel“, příp. „Poslíček“.

³⁴ Doslovně přeloženo „Dopravní špička“.

³⁵ V překladu „To je konec“.

³⁶ Lze doslovně přeložit jako „Výhled z vrcholu“, „Pohled z výšky“ apod.

³⁷ *Tuche* je příjmení, tj. „Tucheovi“.

³⁸ V angličtině *Tinker; Tailor; Soldier; Sailor; Rich Man, Poor Man, Beggar Man, Thief*.

obdobně je substitute frazémem podobného významu použita v názvu *Hlava nehlava* (*Running with Scissors*,³⁹ 2006).

Funkční ekvivalence je podstatou tvorby českých názvů také v případě dalších typů ustálených spojení slov, např. v titulu *Kamarád taky rád* (*Friends with Benefits*,⁴⁰ 2011). Kolokace ve formě souvětí *Má mě rád, nemá mě rád* se vyskytuje dokonce v několika českých titulech různých filmů odlišné provenience, z nichž sémanticky se přibližují původní názvy *En effeuillant la marguerite* (1956) a *I Love You, I Love You Not*⁴¹ (1996). Aluzi na významově, příp. jen formálně podobné víceslovné lexémy spatřujeme i v názvech typu *Zataženo, občas trakaře* (*Cloudy with a Chance of Meatballs*, 2009) s narázkou na české úsloví nebo *Srážka s mimozemšťanem* (*Paul*, 2011), evokující silně expresivní obrat „srážka s blbcem“.⁴²

U filmu *Now You See Me* (2013) naopak původní tvůrci použili ustálený obrat odkazující ke kouzelnickým trikům, ale v češtině nebyl zvolen odpovídající ekvivalent, nýbrž jednoslovný název vystihující záměr hlavních hrdinů – *Podfukáři*. Podobně tomu bylo i u filmu *The Whole Nine Yards* (2000), distribuovaného v českém prostředí pod názvem *Můj soused zabiják* s pokračováním *Můj soused zabiják 2*, jež má v originále podobu *The Whole Ten Yards* (2000) a jedná se o jazykovou aktualizaci původního ustáleného obratu.⁴³

Také v případech, kdy originál tvoří pro české diváky neznámé toponymum, je častou praxí volit v češtině titul zcela jiný, např. u komedie pojmenované podle školy Rushmore (*Rushmore*, 1998) nacházíme český název *Jak jsem balil učitelku*, jenž více odpovídá celkovému naturelu filmu. Jako další příklady můžeme uvést aluzi na český překlad německého románu *Liebe Deinen Nächsten* (E. M. Remarque, 1941), tj. *Miluj bližního svého* (*Arlington Road*, 1999), nebo titul *Spálené mosty* (*Genova*, 2008), který sice nahrazuje toponymum dostatečně známé i českému publiku, ale oproti názvu původnímu napovídá zápletku filmu, podobně jako *Rozpoutané peklo* (*Dante's Peak*, 1997).

6.2 Záměrné aluze

Výše zmíněné aluze na tituly jiných (starších) českých nebo zahraničních filmů, knih, písní apod. nejsou zdaleka ojedinělé, nacházíme je i u řady dalších českých verzí názvů tvořených na základě částečné nebo úplné substitute. Jak uvádí Fišer

³⁹ Původní název odkazuje doslovně k „běhu s nůžkami“.

⁴⁰ Doslovně přeloženo „Přátelé s výhodami“.

⁴¹ První s odkazem na trhání lístků sedmikrásky, druhý s formální transformací „Mám tě rád, nemám tě rád“.

⁴² Ovšem o srážku (tj. automobilovou havárii) v zápletku filmu skutečně jde.

⁴³ *The whole nine yards* je idiomatický obrat ne zcela osvětleného původu, užívaný v USA s významem „celý“, „úplný“, „všechno“ apod.

(2009, s. 120–121), dřívě existence dvou děl se stejným názvem nepřicházela v úvahu; dnes se naopak mnohdy jeví jako žádoucí, aby film svým názvem odkazoval na jiný, úspěšný, populární (Talacek, 2017, s. 16). Jako příklady můžeme zmínit americkou komedii *Někdo to rád blond* (*White Chicks*,⁴⁴ 2004), odkazující k titulu *Někdo to rád horké* (1959). Podobně *Chůva v akci* (*The Spy Next Door*,⁴⁵ 2010) využívá popularity a obliby komedie *Sestra v akci* (*Sister Act*, 1992) a *Ledová vášeň* (*Ice Girls*,⁴⁶ 2016) připomíná titul *Mrazivá vášeň* (*Final Analysis*,⁴⁷ 1992). Z aluzí na domácí filmy a seriály lze jmenovat např. názvy *Taková zvláštní rodinka* (*The Royal Tenenbaums*, 2001), odkazující v češtině k názvu staršího českého seriálu (sitcomu) *Taková normální rodinka*⁴⁸ (1971), zatímco v originále je antroponymum, nebo titul *Jak ulovit dr. Lewise* (*The Grand Seduction*,⁴⁹ 2013), inspirovaný názvem české komedie *Jak utopit dr. Mráčka aneb Konec vodníků v Čechách* (1974).

Výraznou vzájemnou podobnost spatřujeme i u českých názvů *Jak vyhrát a nezbláznit se* (*Win Win*,⁵⁰ 2011) a *Jak porodit a nezbláznit se* (*What to Expect When You're Expecting*,⁵¹ 2012), jež pojí pouze struktura českého názvu. Podobně analogické jsou názvy filmu *Děda je lotr* (*Dirty Grandpa*, 2016) a série *Fotr je lotr* (*Meet the Parents*,⁵² 2000), *Jeho fotr; to je lotr!* (*Meet the Fockers*, 2004) a *Fotři jsou lotři* (*Little Fockers*, 2010), kde pejorativum *lotr* označuje postavu, již ve všech případech ztvárnil R. de Niro, ovšem o jinou spojitost mezi filmem a sérií se nejedná. Druhý zhrubělý výraz *fotr*, který je součástí všech tří dílů série, nacházíme bez bližší souvislosti například i u titulu *Fotr na inzerát* (*Monsieur Papa*, 2011).

7. Jazyková specifika českých titulů

Z obecných typů jazykových prostředků, jejichž výskyt lze v českých názvech vysledovat a které jsou voleny buď jako ekvivalenty obdobných prvků v originále, nebo jsou připojovány překladateli „navíc“, lze jako samostatné vyčlenit prvky obecněčeské, expresivní a specificky mluvnické.

⁴⁴ V originále je expresivum užívané pro hezké mladé dívky s ekvivalenty typu „kočky/zajičci/buchty“ apod.

⁴⁵ Lze přeložit jako „Špion odvedle“.

⁴⁶ V doslovném překladu „Ledové dívky“.

⁴⁷ Doslova „Závěrečná analýza“.

⁴⁸ Analogické s názvem tohoto seriálu jsou také české názvy seriálů *Taková moderní rodinka* (*Modern Family*, 2009–2019) a *Taková nenormální rodinka* (*No Ordinary Family*, 2010–2011), u nichž se jedná o modifikaci překladu názvu originálníhoho.

⁴⁹ V překladu „Velké svádění“.

⁵⁰ Volně přeloženo „Výhoda pro obě strany“.

⁵¹ Doslova „Co očekávat, když očekáváte“.

⁵² V překladu „Seznam se s rodiči“, názvy pokračování odkazují k rodině Fockerových.

7.1 Prvky obecné češtiny

Obecná čeština, vedle níž se v rámci jazykové stylizace nebo charakterizace objevují např. sociolektismy, hovorové prostředky nebo expresiva, působí v českých názvech filmů vždy velmi příznakově. Jak již bylo zmíněno, může se jednat o prvky ekvivalentní obdobným výrazům v názvech původních, nebo jsou připojovány za účelem zvýšení atraktivity, navození atmosféry pohody, zábavy, „odvážnosti“ nebo legrace (Talacek, 2017, s. 29). Příkladem prvního typu mohou být názvy *Co je malý, to je hezký* (*Honey, I Shrank the Kids*,⁵³ 1989), *Hele, vole, kde mám káru?* (*Dude, Where's My Car?*, 2000), *Děsnej dupák* (*Dance Flick*,⁵⁴ 2009) nebo *Starý páky* (*Old Dogs*, 2009). Obecná čeština a další nespisovné prvky se ovšem objevují i v případech, kdy se původní názvy prvoplánově jako příznakové nejeví, např. *Další hroznej pátek* (*Friday After Next*,⁵⁵ 2002), *Správnej polda* (*Stander*,⁵⁶ 2003), *Bejvalek se nezbaviš* (*Ghosts of Girlfriends Past*,⁵⁷ 2009) nebo *Nepovedenej kšeft* (*Unfinished Business*,⁵⁸ 2015).

7.2 Negativní expresivita

Jak již bylo zmíněno, proniká do českých názvů řada negativních expresiv, ať už se jedná o pejorativa, výrazy zhrubělé nebo vulgarismy (včetně anglických) a jejich deriváty. Na různé cílové skupiny publika mohou působit rozdílnými způsoby, ovšem nelze jim upřít, že jsou vždy velmi nápadné a přitahují pozornost (buť s negativním podtextem).

Za názvy s výrazy zhrubělými považujeme např. *Blbý a blbější* (*Dumb and Dumber*, 1994) a jeho pokračování *Návrat blbyho a blbějšího* (*Dumb and Dumber 2*, 2014), v nichž se jedná o ekvivalentní převod výrazů z originálu, ovšem např. pejorativum *mrcha* se objevuje i v názvech *Mrcha* (*Beautiful Joe*, 2000) nebo *Božská mrcha* (*Saving Grace*, 2007), jejichž originální tituly jsou v podstatě bezpříznakové,⁵⁹ podobně jako je tomu i u titulu *Cesta do hlubin magorovy duše*⁶⁰ (*Voices*, 2014).

⁵³ Doslova „Zlato, zmenšil jsem děti“.

⁵⁴ Originál odkazuje k tanečnímu pohybu.

⁵⁵ Lze přeložit jako „Přespříští pátek“.

⁵⁶ Původní název je příjmení titulní postavy.

⁵⁷ Doslova „Duchové minulosti přítelkyně“.

⁵⁸ V doslovném překladu „nedokončený“.

⁵⁹ Doslovně přeloženo „Krásný Joe“ (v české distribuci se film objevil také pod názvem „Fešák Joe“) v prvním a „Záchrana Grace“ ve druhém případě.

⁶⁰ U titulu nacházíme výraznou aluzi na název staršího českého filmu *Cesta do hlubin študákovy duše* (1939), natočeného podle stejnojmenného románu Jaroslava Žáka (1938); překlad původního názvu je „Hlasy“.

Pravděpodobně snaha o stylovou koherenci stojí za názvem *Trable Prcka Binka*⁶¹ (*Baby's Day Out*,⁶² 1994), expresivní frazém nacházíme i v názvu *Den blbec*, který je příznakovým funkčním ekvivalentem německého *Nicht mein Tag* (2014).

Velmi specifický je název filmu *Přizdis*áci* (*The Inbetweeners Movie*,⁶³ 2011) s graficky „skrytým“ vulgarismem. Výrazně expresivní anglický vulgarismus *Bulšit* použili distributoři (zřejmě se záměrem šokovat či pobouřit) v českém prostředí pro film *Not Another Teen Movie*⁶⁴ (2001).

Diskutován byl v době svého uvedení titul *Prci, prci, prcičky* (*American Pie*,⁶⁵ 1999), odkazující k názvu filmu Věry Chytilové *Pasti, pastí, pastičky* (1998).

7.3 Jmenný rod

Jedním ze specifíků českých názvů je také explicitní vyjádření mluvnické kategorie jmenného rodu, které původní cizojazyčné názvy postrádají, v češtině je ovšem z hlediska nejen kongruenčního nutné, např. *Případ Paradineová* (*The Paradine Case*, 1948), *Sám doma* (*Home Alone*, 1990), *Zkažená uča* (*Bad Teacher*, 2011), *Krásná řeznice* (*Blue-Eyed Butcher*, 2012), *Učitelka angličtiny* (*The English Teacher*, 2013), *Zlodějka knih* (*The Book Thief*, 2013) nebo *Prolhané krásky*⁶⁶ (*Pretty Little Liars*, 2010–2017).

Závěr

Jak je z uvedeného přehledu zřejmé, tituly zahraničních filmů a seriálů se pohybují na široké škále mezi pouhým přejetím (transliterací) na straně jedné a adaptací, resp. dynamickou ekvivalencí na straně druhé. Při tvorbě řady z nich se projevuje jistá kreativita a jazyková vynalézavost, vždy by však bez ohledu na snahy o atraktivitu titulu měl být brán ohled na jeho vhodnost a náležitost. Za optimální

⁶¹ *Prcek Bink* je přezdívka hlavního dětského hrdiny.

⁶² Lze přeložit např. jako „Den dítěte“.

⁶³ Doslovný překlad klíčového slova v originále je „nerozhodní“.

⁶⁴ Zajímavostí je zde substituce původního cizojazyčného názvu (s neutrálním významem „Žádný další teenagerský film“) jiným cizojazyčným (s vulgárním významem „hovno“). S podobným jevem se v obecné rovině setkáváme např. i u titulu *Let's Dance* (*Step Up*, 2006), u něhož se zřejmě výraz *dance* jevil v kontextu tance jako srozumitelnější (navíc se jedná o čtyřdílnou sérii a anglicismus se v názvech opakuje), nebo u anglického lexému, který je součástí titulu *Sky Fighters: Akce v oblacích*, jenž je v české distribuci ekvivalentem původního francouzského názvu *Les Chevaliers du ciel* (2005), v překladu „Rytíři nebes“.

⁶⁵ U původního názvu se jedná o odkaz na scénu, v níž se koláč v poněkud choulostivé situaci objevuje.

⁶⁶ Název seriálu, v knižní podobě vydáno v češtině pod názvem *Roztomilé malé lhářky* (BB Art, 2011).

považujeme uplatnění funkční ekvivalence jazykových prostředků, v každém individuálním případě je ale na místě zvážit, zda jde u substitucí o změny oproti původním názvům žádoucí a kdy je možné ponechat názvy původní nebo příp. užít hybridní varianty, aby tituly mohly co nejlépe plnit svůj účel.

LITERATURA

- Česko-Slovenská filmová databáze, 2001–2019 [online]. POMO Media Group s.r.o. <https://www.csfd.cz/> cit. 2019-05-20.
- FÍŠER, Z. (2009): *Překlad jako kreativní proces. Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host.
- MUNDAY, J. (2001): *Introducing translation studies theories and applications*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- HRDLIČKA, M. (2003): *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV.
- HREHOVČÍK, T. (2006): *Prekladateľské minimum*. Bratislava: IRIS.
- KNAPPOVÁ, M. (2017): Chrématonymum. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. <<https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM>> cit. 2019-01-16.
- KNITTLOVÁ, D. (2000): *K teorii i praxi překládu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- KUFNEROVÁ, Z. (2009): *Čtení o překládání*. Jinočany: H&H.
- LEVÝ, J. (2012): *Umění překládu*. 4. vyd. Praha: Apostrof.
- MAREŠ, P. (1982): O překládání titulu filmového díla. *Naše řeč*, 65, s. 128–144.
- NEWMARK, P. (1988): *A Textbook of Translation*. New York and London: Prentice Hall international (UK) Ltd.
- POPOVIČ, A. (1975): *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran.
- TALACEK, R. (2017): *České překlady názvů zahraničních filmů*. Diplomová práce [online]. Ostrava: Pedagogická fakulta OU. <<https://portal.osu.cz>> cit. 2019-01-10.
- VALČÍKOVÁ, T. (2017): *Tituly filmů a jejich překlady*. Diplomová práce [online]. Praha: Filozofická fakulta UK. <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/171902/>> cit. 2019-05-15.

Diana Svobodová
diana.svobodova@osu.cz
Katedra českého jazyka a literatury s didaktikou
Pedagogická fakulta Ostravské univerzity
Fr. Šrámka 3
709 00 Ostrava